

Tutkimusesittelyt

Journalistisen dokumenttiteatterin tutkimusprojekti.
Kuva: Anssi Männistö.

Anna Thuring

Vaihtuvat dialogit. Neljä vuotta Aasian merkeissä

Teatterikorkeakoulun ja Kuvataideakatemia yhteinen *Shifting Dialogues – Asian Art and Performance* –hanke sai Suomen Akatemian rahoitusta vuosina 2011-2014. Vastuullisena johtajana oli Teatterikorkeakoulun Esa Kirkkopelto. Hänen lisäksi Teakin joukkueessa oli mukana kaksi tutkijaa ja kaksi tohtoriopiskelijaa sekä Kiinan kulttuurin tutkija Helsingin yliopistosta. Kuvataideakatemia vastaa tutkijana toimi Ray Langenbach, ja mukana oli kaksi tohtoriopiskelijaa.

Ajatus projektista virisi ja ensimmäinen hankehakemus jätettiin jo 2009. Toisella kierroksella, seuraavana vuonna, se meni läpi. Aasian taiteeseen erikoistuneiden tutkijoiden joukko ei ole Suomessa kovin suuri, mutta vuonna 2009 hyvän tutkimustiimin kokoaminen oli jo mahdollista. Pitkän linjan Aasia-vaikuttaja Jukka O. Miettinen väitteli Teatterikorkeakoulussa vuonna 2008 Kaakkois-Aasian tanssiaiheisista tempelikuvastoista ja tanssi-ikonografiasta, ja vuosikymmenien ajan Intiassa työskennelleen Maya Tängeberg-Grischinin väitöstutkimus intialaisen perinteisen esittävän taiteen ja eurooppalaisen pantomiimin käyttämästä eleilmaisuudesta alkoi olla loppusuoralla. Anna Thuring oli väitellyt japanilaisen perinteisen

Juliste ja valokuva: Tomasz Szrama.

teatterin ja eurooppalaisen miimin välisistä linkityksistä Helsingin yliopistossa jo 2000, ja Stefan Kuzayn kiinalaisia paikallisoopperoita käsittelevä väitöskirja oli hyväksytty Saksassa vuonna 1993.

Aiheista voi jo päätellä, että tutkimushankkeeseen kaavailtu ”Aasia” oli maantieteellisesti ja kulttuurisesti varsin laaja alue. Lisää laajuutta ja arvokasta asian-tuntemusta tuli mukaan pitkään eri Aasian maissa, erityisesti Malesiassa, asuneen Ray Langenbachin, malesialaissyntyisen Jay Koh’n ja japanilaisnyntyisen Shoji Katon kautta. Kuvataideakatemian jäsenten kautta mukaan tuli vahvasti myös Aasian nykytaide, yhteisötaide ja performanssitaide.

Yhteisen tutkimuskehityksen rakentaminen vaati jonkin verran tasapainoilua, mutta vaihtuvien vuoropuheluiden teema tuntui luonteelta sateenvarjotermiltä. Varsinkin koska tausta-ajatuksena oli selkeän post-kolonialistinen näkemys eri Aasian maista ja niiden kasvaneesta, globaalista roolista. Projektissa päädyttiin fokusoimaan neljään eri alateemaan, joiden ympärille rakennettiin projektin kansainväliset tutkimussymposiumit.

Taiteellista tutkimusta ja työpajoja

Erityisen arvokasta *Vaihtuvat dialogit* –projektissa oli se, että taiteellisella tutkimuksella oli selkeä ja aukikirjoitettu rooli aivan projektin alkuvaiheesta lähtien. Onhan taiteellinen tutkimus sekä Teatterikorkeakoulun että Kuvataideakatemian tutkimuslinjauksena, ja projektin vastuuhenkilönäkin oli Teatterikorkeakoulun taiteellisen tutkimuksen professori. Kaikkien neljän jatko-opiskelijan työt edustivat taiteellista tutkimusta.

Taiteellinen käytäntö näkyi myös symposiumeissa. Niiden yhteyteen rakennettiin avoimia työpajoja, jotka lähestyivät kyseisen symposiumin teemoja tekemisen kautta. Työpajojen vetäjinä olivat sekä projektin jäsenet että ulkomaiset vierailijat. Niissä oli mahdollisuus perehtyä kiinalaisen teatterin taistelutaitoihin (Pekingin perinteisen teatterin akatemian (NACTA) opettajat ja Kiinassa opiskelleet Antti Silvennoinen, Elias Edström ja Julia Johansson), sukupuolen esittämiseen aasialaisessa teatterissa (Maya Tångeberg-Grischin) sekä butoon, josta järjestettiin jopa kolme työpajaa. Ensimmäisen vetäjänä oli Ken Mai, toisen Eiko Otake ja kolmannen Katherine Mezur. Erityisesti kiinalaisen teatterin osioissa, projekti teki yhteistyötä *Aasia Helsingissä* –festivaalin kanssa. Projektin vaikutus näkyi myös Teatterikorkeakoulun yhteisten opintojen tarjonnassa. Keväällä 2012 järjestettiin Jukka O. Miettisen ja Anna Thuringin kokoama luentosarja Aasian esittävän taiteen vaikutuksista länsimaissa, ja avattiin orientalismin ja post-kolonialismin käsitteitä.

Kolme kansainvälistä symposiumia

Ensimmäinen *Shifting Dialogues* –symposium järjestettiin keväällä 2012. Sen teemanäkökulmana oli *The Politics of Site, Locality & Context in Asian Performance and Visual Arts*. Kutsuttuina puhujina olivat pohjoismaisen Aasian esittävän taiteen tutkimuksen uranuurtaja Christina Nygren, pitkään Kiotossa asunut tutkija, koulut-

taja ja ohjaaja Jonah Salz, ja professori Matthew Cohen aasialaiseen kulttuuriin profiloituneesta Lontoon yliopiston Royal Holloway Collegesta.

Toisen kerran kokoonnuttiin syksyllä 2013. Teemana tällöin oli *Objects of Desire; Sexual Artifice in Asian Art and Performance*. Ensimmäisen symposiumin keynote-puhujat olivat taustaltaan melko akateemisia, joskaan eivät ilman käytännön tuntumaa. Toisessa symposiumissa kutsuttuina puhujina olivat kiinnostavat taiteilijat Eiko Otake Yhdysvalloista, Araya Rasdjarmrearnsook Thaimaasta, ja Yan Xing Kiinasta. Seminaarin teema ja poleemiset alustajat takasivat räväkän tapaamisen ja intohimoiset keskustelut. Samoilla linjoilla jatkettiin myös vuoden 2014 joulukuussa projektin kolmannessa symposiumissa, vaikka teema, *Documenting Asian Art and Performance: Embodied Knowledge, Virtuality & the Archive*, ei kuullostakaan yhtä seksikkäältä kuin edellisvuotinen. Intohimoa ja asiantuntemusta ei kuitenkaan puuttunut tästäkään tapahtumasta, koska keynote-puhujiksi saatiin professori Rustom Bharucha Jawaharlal Nehru –yliopistosta New Delhistä, performanssitaiteilija Boris Nieslony Saksasta ja tanssija Marion d’Cruz Malesiasta.

Symposiumit toivat projektille hienoa kansainvälistä näkyvyyttä Aasian esittävän taiteen tutkijoiden ja tekijöiden piireissä. Projektin jäsenet ovat osallistuneet tutkimusalan keskeisten järjestöjen – *International Federation for Theatre Research-IFTR* (erityisesti sen *Asian Theatre Working Group*), *Association for Asian Performance-AAP* ja *Performance Studies International-PSI* – järjestämiin konferensseihin eri puolilla maailmaa. Helsingin Taideyliopistosta tuli yllättäen yksi eurooppalaisista korkeakouluista, joissa tiedettiin olevan aktiivista Aasian taiteen tutkimusta. Omien symposiumien ja kansainvälisiin konferensseihin osallistumisen kautta on saatu vahva yhteistyöverkosto alan tutkijoihin.

Projekti auttoi myös luomaan yhteyksiä muihin Aasialaisen kulttuurin tutkijoihin Suomessa. Taidehistorioitsija ja Kiinan taiteen asiantuntija Minna Valjakka oli mukana kaikissa symposiumeissa. *Kathak*-tanssia tutkiva ja opettava Hanna Mannila ja indonesialaiseen musiikkiin erikoistunut Reijo Lainela osallistuivat myös tapahtumiin. Selvää on, että kaikki projektiryhmän tutkijat pääsivät esittelemään työtään seminaariesitelmissään tai käytännön työpajoissa. Tutkimusjulkaisuja on jo tullut ja tulossa myös lähivuosien aikana.

Onko Aasian taiteen tutkimuksella tulevaisuutta Suomessa?

Vaihtuvat dialogit –projekti oli tärkeä avaus tämän alan tutkimukselle Suomessa. Hankerahoitusta haettaessa perustettiin katto-organisaatio *Association for Asian Art and Performance Consortium*, AAPC, joka visioitiin erityisesti tulevia tutkimusyhteistyöhankkeita varten. Neljän vuoden kokemus on osoittanut, että tutkimukselle on tarvetta. Tässä vaiheessa tuntuu siltä, että ollaan todellakin vasta alussa, ja että on perusteltua ja mielekäästä siirtyä sinänsä tärkeistä tutkimus-symposiumeista tiiviimpään tutkimus- ja opetusyhteistyöhön eurooppalaisten ja aasialaisten korkeakoulujen kanssa.

Vaihtuvat dialogit –hanke antoi jokaiselle mukana olleelle yhdeksälle jäsenelle rahoitusta tutkimusjaksoihin ja matkoihin sekä tilaisuuksia esitellä omaa työtä ja tutkimusta kiinnostuneille ja asiantunteville kollegoille eri puolilta maailmaa.

Kaikkien tutkijoiden kokemuksia ei tässä yhteydessä voi esitellä, mutta esimerkiksi Teatterikorkeakoulun tohtoriopiskelija Mikko Bredenberg tiivistää oman antinsa kolmeen kohtaan: uuteen tietoon ja uusiin virikkeisiin omassa tutkimuksessa, mahdollisuuteen opiskella butoa Japanissa tunnetun buto-taitelijan Yoshito Ohnon johdolla ja mahdollisuuden keskittyä väitöstutkimukseen kokopäiväiseen kirjoittamiseen tutkimusjakson aikana. Kokemukset näkyvät jo hänen taiteellisissa ja tutkimuksellisissa produktioissaan – ja epäilemättä myös piakkoin valmistuvassa väitöstutkimuksessa.

Projektin tutkimussuunnitelma on luettavissa osoitteessa <http://www.uniarts.fi/tutkimus/tutkimushankkeet/shifting-dialogues>, ja tutkimusraportti löytyy Suomen Akatemian sivustolta. *Shifting dialogues* haku johdattaa linkkeihin projektin tutkimussymposiumeista

Laura Gröndahl

Tutkimushankkeen esittely: Journalistinen dokumenttiteatteri taiteellisen ja yhteiskunnallisen kohtaamispaikkana

Journalistisen dokumenttiteatterin tutkimushanke (*JoDoTe*) toteutettiin Koneen Säätiön rahoittamana Tampereen yliopiston Viestinnän, Median ja Teatterin yksikössä vuosina 2014-15. Sitä johti visuaalisen journalismin lehtori Anssi Männistö ja siihen osallistuivat Journalismin, Teatterityön sekä Teatterin ja draaman oppiaineet, Journalismin, Viestinnän ja Median Tutkimuskeskus COMET sekä Tutkivan Teatterityön Keskus T7.

Mitä hankkeessa tehtiin?

JoDoTe lähti liikkeelle kysymyksestä, mitä sellaista journalistit ja teatterintekijät voisivat yhdessä tarjota yleisölle, mihin kummatkaan eivät kykenisi ilman toisiaan. Voisiko nykyteatteri toimia mielekkäällä tavalla uutisoinnin, tutkivan journalismin, kansalaiskeskustelujen ja poliittisen osallistumisen areenana? Hankkeen motiivina oli sekä teatterin että journalismin muuttunut asema nykyisessä jälkikapitalistisessa yhteiskunnassa, jossa kulttuuri kytkeytyy aiempaa tiiviimmin yhteen talouden kanssa.¹ Molemmat alat joutuvat kilpailemaan yleisöistä ja taistelemaan asemistaan kaupallistuvassa ympäristössä, mikä kannustaa etsimään uusia toimintatapoja. Digitalisoituvaa teknologiaa ja uusia mediaa haastavat vakiintuneet viestinnän muodot. Perinteinen journalismi on menettänyt uskottavuuttaan demokraattisen systeemin keskeisenä kivijalkana.² Samaan aikaan kiinnostus dokumentaarisuuteen on kasvanut kaikkien taiteiden aloilla. Etenkin teatteriohjaaja ja *Voima*-lehden toimittaja Susanna Kuparisen kehittämä journalistisen dokumenttiteatteri on noussut näkyväksi ilmiöksi viime vuosina. Se oli myös *JoDoTen* lähtökohtana. Lisäksi hankkeessa voi nähdä yhteyksiä kansalaisjournalismiin ja erilaisten osallistavan ja soveltavan teatterin perinteisiin, missä tekijät jalkautuvat ”tavallisten ihmisten” pariin ja ottavat heitä mukaan esitysten tekemiseen tai uutisten toimittamiseen oman elämänpiirinsä asiantuntijoina.³

JoDoTe-hankkeen alkuvaiheessa käytiin teoreettisia keskusteluja, järjestettiin useita opetustapahtumia ja seminaareja sekä suunniteltiin laajamittaista doku-

¹ Lehtonen – Valaskivi – Kuusela (toim.) 2014; Väliaverron 2009, 13-31.

² Väliaverron 2009, 17-18.

³ Ahva, 2010; Heikkilä 2001.

menttiteatterin kurssia, joka kesti maaliskuusta joulukuuhun 2015. Siihen osallistui kahdeksan toisen vuoden näyttelijäopiskelijaa sekä seitsemän journalistiikan maisteriopiskelijaa. He ideoivat ja toteuttivat sarjan dokumentaarisia esityksiä vastuopettajina toimineiden Nätyn yliopistonlehtoreiden Mikko Kannisen ja Samuli Nordbergin ohjauksessa. Journalismin opetuksesta vastasivat yliopistonlehtorit Kari Koljonen ja Anssi Männistö. Lisäksi esitysten tekemisessä oli mukana useita ammatissa toimivia näyttelijä- ja toimittajamentoreja, dramaturginen tuotanto-assistentti, kaksi tutkijaa ja Teatterintyön koulutusohjelman tekninen henkilökunta. Yhteistyökumppaneita olivat Tampereen Työväenteatteri, joka tarjosi tilat kurssilla valmistettavia esityksiä varten sekä Aamulehti, joka julkaisi opiskelijoiden kirjoittamia artikkeleita näytelmien aiheista. Lisäksi esitykset olivat katsottavissa *live-striimauksina* Aamulehden verkkosivuilla.

JoDoTen lopuksi kerättiin kokemustietoa perinpohjaisissa palautekeskusteluissa sekä yksilö- ja pienryhmähaastatteluina että yhteisissä purkuseminaareissa. Hankkeen päätöseminaari järjestettiin 10.5.2016 ja sen pohjalta julkaistaan loppuraportti. Lisäksi *JoDoTen* tuloksiin kuuluu kansainvälisiä konferenssisesitelmää sekä vertaisarvioituja artikkeleita kansainvälisissä ja kotimaisissa tieteellisissä journaaleissa.

Journalistiset dokumenttiteatteriesitykset oppimisprojektina

JoDoTe-kurssi perustui dialogisen oppimisen menetelmään. Se tarkoittaa yhteisöllistä oppimista, jossa kehitetään yhdessä uusia työmuotoja ”ristipölyttämällä” eri alojen käytäntöjä, tässä tapauksessa teatterin ja journalismin toimintatapoja. Kurssin alkaessa sen täsmälliset sisällöt eivät olleet kenenkään tiedossa, vaan niiden haluttiin syntyvän työn myötä, tekemällä oppimisen kautta. Opiskelijoiden oli tarkoitus jakaa keskenään omaa ammatillista osaamistaan, minkä vuoksi heidän tuli osallistua myös toistensa työhön: toimittajat esiintyivät ja näyttelijät tekivät tiedonhankintaa mahdollisuuksien mukaan. Tavoitteena oli tuottaa uutta materiaalia, käsitteistöä ja ymmärrystä sekä journalismin että teatterin työprosesseista. Erialaisten käytäntöjen kohtaamisesta tuli syntyä sellaisia toimintamuotoja, joita kumpikaan ala ei yksinään pystyisi tuottamaan. Toiveena oli, että kurssin tuloksista voitaisiin kehittää journalismin ja teatterin yhteistyökonsepti, jota voitaisiin jatkossa tarjota muun muassa maakuntien laitosteattereille ja paikallislehdille.

Kurssin alkaessa opiskelijoille annettiin tehtäväksi kehittää kolmentyyppisiä faktapohjaisia esityksiä, joiden ajateltiin vastaavan sanomalehden eri osioita. Illan pitkä esitys perustui tutkivaan journalismiin. Sen lisäksi oli tarkoitus tehdä nopealla aikataululla ajankohtaisia uutisia vastaavia lyhyitä sketsejä, sekä niin sanottuja kainalojuttuja muistuttavia henkilökohtaisia soolonumeroita. Käytännössä opiskelijoiden työmäärä osoittautui kuitenkin niin suureksi, ettei päivänkohtaisen uutisjournalismin idea toteutunut suunnitellulla tavalla.

Osallistujat jaettiin neljään toimituskuntaan, joista jokainen valmisti oman ”pitkän” esityksen sekä kirjoitti samasta aineistosta artikkelin Aamulehteen. Opettajat ohjasivat työskentelyä, mutta periaatteessa opiskelijat vastasivat itsenäisesti aiheen valinnasta, materiaalin hankinnasta, esityksen ideoinnista ja käsikirjoitta-

misesta. Mentorit osallistuivat työskentelyyn eri tavoin: osa toimi lähinnä neuvonantajina, osa oli mukana näyttämölläkin. Esitykset tehtiin Työväenteatterin Klubinäyttämölle parhaaseen pikkujoulu-aikaan, joten oppimisprosessin tuli tuottaa myös yleisölle myytäviä julkisia näytöksiä. Käytännössä kurssi osoittautui erittäin vaativaksi ja kuormittavaksi opiskelijoille. Aikataulu oli tiukka, ja kun näyttelijöitä sai myös lainata esiintymään toisten ryhmien juttuihin, kasvoi osallistujien työtaakka liian raskaaksi käytettävissä oleviin työtunteihin, aiempaan kokemukseen ja asetettuihin tavoitteisiin nähden. Itsenäisen työskentelyn ohjeistus koettiin alkuvaiheessa epäselväksi, minkä vuoksi ennakkotyöhön varattua aikaa myös kului hukkaan.

Paineistetun tekemisen aiheuttamasta stressistä huolimatta sekä journalistiikan että näyttelijäntytön opiskelijat kokivat dokumentaaristen esitysten tekemisen antoisaksi ja kiinnostavaksi. Palautekeskusteluissa lähes kaikki sanoivat haluavansa jatkaa vastaavanlaisten projektien parissa tulevaisuudessa, koska se tuntui tarjoavan heille yhteiskunnallisen toimijuuden ja osallisuuden kokemusta. Monet kertoivat saaneensa uutta mielekkyyttä työntekoon ja laajempaa perspektiiviä ammatilliseen identiteettiinsä. Kurssi herätti silti runsaasti kritiikkiä osallistujissa: tulokset jäivät puolitiehen ajan puutteen vuoksi, omat esitykset tuntuivat taiteellisesti keskinkertaisilta eikä niiden nähty tuottaneen oleellisesti uudenlaista ilmaisua. Kollektiivinen työtapa koettiin raskaaksi ja sekavaksi, mutta myös antoisaksi. Yleisömäärät jäivät suhteellisen alhaisiksi. Työhön oli kuitenkin alun perin lähdetty sillä asenteella, että kriisit ja epäonnistumiset ovat mahdollisia, jopa todennäköisiä. Tutkimuksen kannalta ne ovat arvokkaitakin, koska ne tuovat näkyviin kriittistä tarkastelua vaativia ongelmapaikkoja. Toisaalta esityksissä koettiin myös monia onnistumisia. *JoDoTe*-kurssi tullaan uusimaan vuonna 2017, minkä yhteydessä pyritään hyödyntämään saatua kokemusta sekä korjaamaan suunnittelussa tapahtuneita virheitä.

Havaintoja journalistisen dokumenttiteatterin tekemisprosessista

Mitä näyttelemiseen, illuusioihin ja mielikuvitukseen perustuva taidemuoto pystyi antamaan totuuteen, läpinäkyvyyteen ja kriittiseen ajatteluun tähtääville toimittajille? Entä millaisia taiteellisia mahdollisuuksia faktojen esittäminen tarjosi näyttelijöille?

Käytännön organisatorisista onnahteluista huolimatta journalistisen dokumenttiteatterin peruskonsepti näytti toimivan. Journalistit ja näyttelijät eivät ainoastaan kyenneet menestyksekkäästi työskentelemään yhdessä ja kokeilemaan siipiään toistensa aloilla, vaan myös tarvitsivat toistensa näkökulmia ja työpanosta. Purkukeskusteluissa oltiin yksimielisiä siitä, että sekä näyttelijöiden tulisi voida osallistua tiedonhankintaan ja perehtyä omakohtaisesti esityksessä käsiteltäviin asioihin. Vastaavasti todettiin, ettei journalistien mukana olo voinut rajoittua käsikirjoittamiseen, vaan heitä tarvittiin koko prosessin ajan. Kuta paremmin tämä kussakin toimituskunnassa toteutui, ja kuta tasa-arvoisemmin opiskelijat ryhmäytyivät, sen onnistuneemmaksi produktio pääsääntöisesti koettiin.

Kenelle keskustori kuuluu? Kuvassa näyttelijäopiskelija Juho Rantonen ja journalistiopiskelija Annu Laine. Kuva: Anssi Männistö.

Esityksiä tehtäessä ei varsinaisesti syntynyt sellaisia dokumenttiteatterin tekemistä koskevia havaintoja, jotka eivät olisi tulleet esiin jo olemassa olevassa kirjallisuudessa tai kentällä toimivien tekijöiden puheissa. Monet aiemmin esitetyt huomiot saivat kuitenkin vahvistusta. Niiden systemaattinen artikuloiminen on tärkeää tulevia tuotantoja ajatellen. Journalistisen dokumenttiteatterin luonteeseen tuntuu esimerkiksi kuuluvan tietty luonnosmaisuuus, joka sallii tavallista enemmän taiteellista keskeneräisyyttä. Toisaalta journalistisen aineiston editointi ja käsikirjoittaminen teettävät valtavasti työtä prosessin aikana eivätkä sisällöt voi lähtökohtaisesti voi olla tiedossa tuotannon alkaessa. Se aiheuttaa päänvaivaa laitosteatterin organisaatiossa, etenkin markkinoinnin osalta, mutta siihen on täysin mahdollista varautua jos asia ymmärretään ennalta, kuten TTT:n edustajat palautekeskustelussa totesivat.⁴

Tutkimuksellisesti kiinnostavinta oli teatterin ja journalismin käytäntöjen ja toimintakulttuureiden törmääminen. Kyse oli paitsi faktan ja fiktion rajankäynnistä, myös siitä, kuinka yleisöä puhuteltiin. Eräs näyttelijäopiskelija kiteytti asian: ”Journalistien täytyy selittää niin että kaikki varmasti ymmärtävät, mutta teatterissa pitäisi jättää enemmän tilaa katsojien tulkinnalle”.⁵ Journalististen ja taiteellisten periaatteiden tasapaino rakentui eri ryhmien esityksissä eri tavoin, mikä näkyi sekä tekoprosesseissa että lopputuloksessa. Kuten lähemmäs ensi-iltoja tultiin, sitä

⁴ Palautekeskustelu 19.1.2016.

⁵ Palautekeskustelu 15.12.2015.

enemmän alkoi yleensä esitysten teatterillinen toimivuus korostua objektiivisen tiedonvälityksen ohessa tai jopa sen kustannuksella.

Työprosessin etenemisen kannalta näytti olevan oleellista löytää konkreettinen tarina ja kiinnostavia henkilöitä, joiden kautta dokumentaarinen tieto kerrotaan. Esimerkiksi, yksi ryhmistä lähti liikkeelle kysymällä, mitä historianopetuksessa on unohdettu. He löysivät tositarinan helsinkiläisen kauppiaan yrityksistä pelastaa kahdeksan juutalaista, jotka Suomen hallitus karkotti Natsi-Saksaan 1942. *Suomalainen muistinmenetyks*⁶ rakennettiin tapahtumista löytyvän dokumentaarisen aineiston sekä haastattelujen varaan, ja se resonoi vahvasti tämän hetken pakolaistilanteen kanssa. Esityksen onnistumisesta kertoo, että se kutsuttiin muistin teemaa käsittelevään *Valoa pimeyteen* -tiedetapahtumaan Tampere-talolle 23.1.2016.

Journalistisen dokumenttiteatterin on ajateltu soveltuvan erityisen hyvin paikallisten yhteisöjen asioiden käsittelemiseen.⁷ Tämä toteutui *Kenelle Keskustori kuuluu?* -esityksessä,⁸ jossa käytiin läpi Tampereella pitkään vellonutta kysymystä Keskustorilla majailevista päihdeongelmaisista ja yrityksistä löytää heille tiloja toisaalta. Illan päätteeksi pyydettiin yleisöä antamaan oma mielipiteensä joko paperilla tai verkossa ja vastauksia kertyi kaikkiaan noin 90. Esitystä varten haastatellut poliitikot kävivät ahkerasti katsomassa itseään roolihahmona ja journalistit pääsivät esittämään heille uusia kysymyksiä livenä.

Voiko suomalaisuutta määritellä? -esitys suuntasi kysymyksensä yleisölle, joka sai antaa vastauksia reaaliajassa älypuhelimillaan äänestämällä. Neljäs työryhmä tutki ajatushautomojen toimintaa teatterillisten sketsien avulla esityksessä *Mitä totuuksia yhteiskunnassamme haudotaan?*

Mitä jäi käteen?

Kokonaisuutena tutkimusprojekti jäi niin lyhyeksi, että kaikkea sen puitteissa syntynyttä tietoa ei ole ehditty prosessoimaan. *JoDoTe*-hanke osoitti kuitenkin, miten paljon taiteellisia, ammatillisia ja tutkimuksellisia mahdollisuuksia avautuu erilaisia toimintakulttuurisia käytäntöjä törmäyttämällä. Parhaimmillaan teatterintekijät ja journalistit haastoivat toistensa vakiintuneita ajattelutapoja ja paljastivat niiden katvealueita. Niitä yhdistämällä oli mahdollista havainnollistaa, että objektiivisinkin uutinen perustuu esitettyihin narratiiveihin, ja ettei teatteri ole irrallaan yhteiskunnallisesta todellisuudesta vaan toimii muun julkisen tilan ja keskustelun osana.

Teatterilliset ja performatiiviset toimintamekanismit vaikuttavat vahvasti journalismiin, arkipäivän tiedonvälitykseen ja informaatiotulvan jäsentämisen tapoihin nykykulttuurissa. *Jodoten* loppuraportin johdannossa päädyttiinkin siihen lopputulokseen, että journalistinen dokumenttiteatteri juuri ristiriitaisuutensa kautta

⁶ https://www.youtube.com/watch?v=iHS06II9_q8

⁷ mm. Kuparinen, 2013, 84-85; Junttila, 2012, 328-9.

⁸ <https://www.youtube.com/watch?v=4i62seaupDk>

mallintaa sitä tilannetta, jossa esitys on koko kulttuurin läpäisevä tietämisen ja toiminnan muoto.⁹

Suomalaisen Pressiklubin osallistujat:

Teatterityön opiskelijat: Katariina Havukainen, Sara-Maria Heinonen, Menzo Kircz, Oliver Kollberg, Konsta Laakso, Juho Rantonen, Saga Sarkola ja Tatu Sinisalo.

Journalistiikan opiskelijat: Laura Hallamaa, Annu Laine, Iida Nieminen, Minna Ohtamaa, Ilana Panzar ja Veera Tegelberg.

Opettajat: Mikko Kanninen, Samuli Nordberg, Kari Koljonen ja Anssi Männistö.

Näyttelijämentorit: Tanjalotta Räikkä, Marika Heiskanen, Teija Auvinen ja Auvo Vihro.

Journalistimentorit: Renny Jokelin, Tiina Ellilä, Noora Laaksonen ja Sari Torvinen.

Tuotantoassistentti/dramaturgiharjoittelija: Pilke Salo.

Tutkijat: Mikko Hautakangas ja Laura Gröndahl.

Tekniikka: Tiina Helin, Samuli Hytönen, Nuutti Vapaavuori ja Pekko Vuorela.

Toimituskuntien tekemät ”pitkät” esitykset:

Kenelle keskustori kuuluu? Esitykset 18.11., 27.11. ja 9.12. 2016.

Suomalaisten muistinmenetys. Esitykset 21.11. ja 3.12. 2016.

Mitä totuuksia yhteiskunnassamme haudotaan? Esitykset 19.11., 2.12. ja 12.12. 2016.

Voiko suomalaisuutta määritellä? Esitykset 25.11. ja 5.12. 2016.

Hankkeen esittely perustuu kirjoittajan omakohtaisiin havaintoihin sekä seuraaviin julkaisemattomiin lähteisiin:

Hautakangas, Mikko. 2016. ”Journalistinen dokumenttiteatteri taiteellisen ja yhteiskunnallisen kohtaamispaikkana.” JoDoTen purunpurku, esitelmä ja powerpoint-materiaali 16.3.2016.

Männistö, Anssi ja työryhmä. 2014. ”Jatkorahoitushakemus: Journalistinen dokumenttiteatteri taiteellisen ja yhteiskunnallisen kohtaamispaikkana (JODOTE), hankkeen 2. vaihe”. 30.9.2014.

Suutela, Hanna - Gröndahl, Laura - Männistö, Anssi. 2016. Jodoten loppuraportin johdannon käsikirjoitus.

Luentomateriaalit ja kirjoittajan muistiinpanot JoDoTe-hankkeen seminaareista 20.8.2014, 25.9.2014, 12.1.2015, 21.4.2015 ja 17.9.2015.

JoDoTe-kurssin oppimateriaalit ja kirjoittajan muistiinpanot kurssin aikana.

JoDoTe-kurssin ohjaajien tallennetut reflektiokeskustelut kurssin aikana 16.10., 30.10. ja 13.11. 2015.

JoDoTe-kurssin toimituskuntien tallennetut ryhmähaastattelut 15.-16.12.

Kanninen, Mikko ja Nordberg, Samuli. Tallennettu haastattelu 10.12.2015.

Koljonen, Kari. Tallennettu haastattelu 15.12.2015.

Salon, Pilke. Tallennettu haastattelu 16.12.2015.

Männistö, Anssi. Tallennettu haastattelu 4.1.2016.

Helin, Tiina, Hytönen, Samuli, Vapaavuori, Nuutti ja Vuorela, Pekko. Tallennettu haastattelu 8.1.2016.

JoDoTe-kurssin yhteinen purkuseminaari 11.1.2016.

⁹ Suutela - Gröndahl - Männistö, 2016 .

Palautekeskustelu yhteistyökumppaneiden (Tampereen Työväenteatteri ja Aamulehti) edustajien kanssa 19.1.2016.

Kirjallisuusviitteet

- Ahva, Laura. 2010. *Making News with Citizens*, Tampere: Tampere University Press.
- Heikkilä, Heikki. 2001. *Ohut ja vankka journalismi*, Tampere: Tampere University Press.
- Junttila, Janne. 2012. *Dokumenttiteatterin uusi aalto*. Helsinki: Like.
- Kuparinen, Susanna. 2013. *Monologisuudesta moniäänisyyteen. Journalistinen dokumenttiteatteri yhden totuuden maassa*. Helsinki: Teatterikorkeakoulu, MA opinnäyte, ohjaustyön koulutusohjelma.
<https://helda.helsinki.fi/handle/10138/39566> (Luettu 24.3.2016)
- Lehtonen, Mikko - Valaskivi, Katja - Kuusela, Hanna (toim.) 2014. *Tehtävä kulttuurille. Talouden ja kulttuurin muuttuvat suhteet*.
- Väliveronnen, Esa (toim.) 2009. *Journalismi murroksessa*. Helsinki: Gaudeamus.

Liisa Ikonen

Helsinki-identiteettejä

Aalto-yliopiston Elokuva- ja lavastustaiteen laitoksen tutkimusprojekti *Helsinki-identiteettejä - elokuvakerronta kaupunginosien suunnittelutyökaluna* eli *HIDE* (2013-2015) on lähestynyt ajatusta yhteisöllisestä tekijyydestä ja pyrkinyt löytämään keinoja monialaiseen luovaan kaupunkisuunnitteluun. Yksi projektin ydinajatuksia on ollut, että kaupunki nähdään lähtökohtaisesti kaikille kuuluvana, yhteisesti tuotettuna ja jatkuvasti muuttuvana tilana. Projektille oli alusta saakka selvää, että käyttäjille merkityksellisten ympäristöjen syntyminen edellyttää vuorovaikutusta heidän kanssaan. *HIDE*:ssä näitä vuorovaikutuksen keinoja haettiin muun muassa elokuvakäsikirjoituksesta ja lavastustaiteesta.

Projektin tilaajana ja tärkeimpänä yhteistyötahona toimi Helsingin kaupunki. Kaupungin tavoitteena oli vahvistaa uusien ja vasta muotoutuvien alueidensa identiteettiä ja tehdä niistä käyttäjien näkökulmasta houkuttelevampia ja kiinnostavampia. Tutkimuksen vastuullisena johtajana toimi Elokuvataiteen ja lavastustaiteen laitoksen dosentti, professori Eija Timonen Lapin yliopistosta ja projektipäällikkönä käsikirjoituksen jatko-opiskelija Tomi Leino. Projektin muut tutkijat Sandra Vina, Tuuli Seppälä ja Kirsi Eräranta tulivat palvelumuotoilun, lavastuksen ja viestinnän alueilta. Kaupungin asukkaat ja käyttäjät olivat puolestaan tutkijoiden aloittamien kehitysprosessien myötävaikuttajia, yhteiskehittäjiä ja toimeenpanijoita.

Uudet, uusiutuvat ja identiteetiltään vasta hahmottuvat kaupunginosat toimivat projektissa niin sanottuina *Living Labeina*. *Living Labia* voidaan ajatella ympäristönä, rakenteena tai menetelmänä, joka mahdollistaa käyttäjien aktiivisen osallistumisen kehitystyöhön. Samalla sitä voi ajatella menetelmänä, jossa hyödynnetään eri alojen ihmisten yhteistyötä tosielämän ympäristössä.¹⁰ Työskentely *HIDE*:n *Labeissa* tuotti kaupunginosien identiteetikäsikirjoituksia sekä näihin käsikirjoituksiin pohjautuvia, skenografian ilmaisukeinoja hyödynnäviä, kaupunkitilan havaitsemiseen ja kokemiseen ohjaavia interventioita.

HIDE – projektissa työskentelyn perustan muodosti alueiden identiteettiin kohdistuva kulttuuristen piirteiden kartoitus (*cultural mapping*).¹¹ Kartoitustyön haasteena oli paikantaa ja tallentaa erityisesti sellaisia kulttuurisia elementtejä, jotka ovat parhaillaan muutostilassa. Projektin kahdesta *Living Labista* ensimmäinen, *Teurastamo*, toteutettiin vuonna 2014. Itä-Helsingissä sijaitsevan Teurastamoalueen kulttuurihistoriallisesti arvokkaat punatiilirakennukset ovat valmistuneet vuonna 1933. Teurastamo sijaitsee vanhan teollisuusalueen keskellä, ja sitä ovat ympäröineet eri aikakausina muun muassa satama, voimalaitos, vankila ja työväenluokan asunnot – myöhemmin myös tukkuliikkeet. Viimeisen teurastus taupahtui 1992, ja alueen kehittäminen kohti ravintolatoimintaa, vähittäiskauppaa

¹⁰ Helsinki Identiteettejä – elokuvakerronta kaupunginosien suunnittelutyökaluna projektisopimuksen mukaan Eriksson et al. 2002.

¹¹ Vina et al (2014) mukaan Evans and Foord 2008; Stewart 2007.

ja ajatusta kansalaisten ”yhteistä olohuoneesta” alkoi 2000-luvulla. Ensimmäiset kaupalliset liikkeet avasivat ovensa Teurastamolla Helsingin ollessa kulttuuripääkaupunki vuonna 2012. Kaupungin mukaan alue oli kuitenkin hyvistä pyrkimyksistä huolimatta jäänyt kansalaisille etäiseksi ja näyttäyty heille suljettuna, vaikka se on sijainniltaan suhteellisen keskeinen.

HIDE -projektin tavoitteena oli luoda alueen jatkokehittelyn työkaluksi käsikirjoitettu temaattinen matka. Käsikirjoituksen pohjalta syntyi matkan muotoon rakennettu ja Teurastamon alueelle sijoittuva interventio, joka toteutti ajatusta käyttäjälähtöisestä palvelupolusta toteutuen muun muassa kartan ja näyttämövalaistuksen avulla. Käsikirjoituksen lähdemateriaalina toimivat alueen historiallisiin kerrostumiin pureutuneet asukashaastattelut sekä tutkijoiden omasta kenttätyöstä syntyneet havainnot. Havainnot jaettiin työn alkuvaiheessa tutkimusryhmän kesken ja niistä vedettiin yhdessä työtä jatkavat tutkimusteemat. Teurastamolla toteutetussa interventiossa kulkijoita ohjattiin alueelle merkityiltä *touch pointeilta*¹² toisille. *Touch Pointit* sijaitsivat eripuolilla Teurastamon aluetta ja niissä oli mahdollista kuulla erilaisten mobiililaitteiden avulla otteita alueen historiasta ja nykypäivästä sekä saada ohjeita reitillä etenemiseen. Kertaluonteisella tapahtumalla pyrittiin luomaan positiivinen mielikuva verisen historian omaavasta alueesta ja toisaalta tarjota mahdollisuus katsoa sitä uusin silmin. Tutkijoiden esiin nostama ja Teurastamon aiempiin tapahtumiin viittaava metafora *Pig Circus* ja sen näkyminen interventiossa yhdisti historian eri kerrostumia toisiinsa ja pyrki kääntämään alueen karkean historian kävijöitä houkuttelevaksi voimaksi.¹³

Lavastaja Tuuli Seppälä on todennut Teurastamon alueen olleen selkeästi rajoitunut, ilmeeltään yhtenäinen, joskin nimeltään voimakkaasti latautunut lähtökohta työskentelylle. Sen sijaan projektin toinen *Living Lab*, raitiovaunu kahdeksan reitti, oli alueellisesti epäyhtenäisempi. Se liitti useita leimallisesti erilaisia kaupunginosia toisiinsa, sijoittui sekä lähtö- että päätepysäkiltään meren läheisyyteen ja muodosti jo itsessään matkan. Seppälän mukaan identiteetin luominen oli paljon haasteellisempaa tällaiselta moniääniseltä perustalta.¹⁴

Kuten monia tutkimusprojekteja, myös *HIDE*:ä värittä kesken työskentelyn tapahtuneet henkilövaihdokset, yliopistolaitoksen jäykkä hallinto ja uransa eri vaiheissa olevien tutkijoiden erasteinen osaaminen. Tämän arkitodellisuuden keskellä projektin vastuullinen johtaja kuvaili kuitenkin tutkimuksen ilmapiiriä seuraavalla tavalla:

*Tunnelma hankkeessa on ollut todella hyvä, sopivan hulvaton ja samalla kurinalainen. Hulvattomuus on mahdollistanut vapaan ideoinnin, kurinalaisuus on tuottanut aikataulun ja tavoitteiden mukaista toimintaa.*¹⁵

Työskentelyä oli selvästi värittänyt vastaanottamiselle altis ilmapiiri. Tätä voi pitää erityisen tärkeänä, sillä projektin tarkoituksena ei ole ollut luoda alueille uutta identiteettiä, vaan tavoitteena oli ennemminkin tunnistaa, vahvistaa ja värittää

¹² *Touch Point* on palvelumuotoilusta tuleva käsite, joka kuvaa muun muassa käyttäjän ja palvelun kohtauspaikkaa.

¹³ Vina et al. 2014.

¹⁴ Seppälä, sähköpostihaastattelu 25.5.2015

¹⁵ Timonen, sähköpostihaastattelu 25.5.2015.

Raitiovaunu 8 reitti, kotipysäkki, interventio. Kuva: Tuuli Seppälä.

niiden piilevää tai unohdettua ominaislaatua tai luonnetta, joka elää jatkuvasti asukkaiden mielissä ja on kohdattavissa myös tilallisesti.

Kokemustensa perusteella tutkimusryhmä katsoo paikan identiteetin rakentuvan asukkaille merkityksellisistä kertomuksista, jotka pohjautuvat fyysisiin paikkoihin ja erilaisiin sosiaalisiin tilanteisiin. Tätä identiteettiä voidaan heidän mielestään vahvistaa erilaisten suunnitteluprosessien avulla. Myös Teurastamon identiteetin voi nähdä muovautuvan siitä, miten ihmiset tulkitsevat paikkaan liittyviä kokeuksiaan ja muistojaan ja pukevat ne erilaisiin kertomuksiin. Nämä kertomukset voivat olla alkuperäisiä ja jokapäiväisestä vuorovaikutuksesta syntyneitä, mutta ne voivat olla myös edelleen kirjoitettuja ja suunnittelijoiden omalla taiteellisella panoksellaan vahvistamia. *Näiden taustalla elävien kertomusten ja niistä kertovan yhteisön kuunteleminen mahdollistaa* omaleimaisten, elävien ja paikallisia tarinoita kertovien kaupunginosien syntymiseen.¹⁶

Kirjoitus perustuu Aalto-yliopistossa Elokuvataiteen ja lavastustaiteen laitoksella 14.2.2015 tutkimuspäivän yhteydessä pidettyyn projektiesittelyyn sekä projektissa toimineiden tutkijoiden sähköpostihaastatteluihin ja muuhun heidän projektin keskellä tuottamaansa, julkaisemattomaan kirjalliseen materiaaliin.

Lähteet: .....

- Eriksson, M., Niitamo, V+P. and Kulkki, S. (2005). *State-of-the-art in utilizing Living Labs approach to usercentric ICT innovation - a European approach*. http://www.vinnova.se/upload/dokument/Verksamhet/TITA/Stateoftheart_LivingLabs_Eriksson2005.pdf. Luettu 17.6.2015
- Evans, G. and Foord, J. (2008). Cultural mapping and sustainable communities: planning for the arts revisited. *Cultural Trends* 17:2, 65-96.
- Helsinki Identiteettejä – *elokuvakerronta kaupunginosien suunnittelutyökäluna*. Projektisopimus Aalto Yliopiston ja Helsingin kaupungin kesken.
- Seppälä, Tuuli. (2015). Projektiesittely Aalto Yliopiston Taiteiden ja suunnittelun korkeakoulussa, Elokuvataiteen ja lavastustaiteen laitoksen tutkimuspäivässä 14.2. 2015
- Seppälä, Tuuli. (2015). Sähköpostihaastattelu 25.5.2015
- Timonen, Eija. (2015). Sähköpostihaastattelu 25.5.2015
- Vina S., Eräranta K., Leino T., Timonen E. ja Seppälä T. (2014). "PIG CIRCUS - DESIGNING PLACE IDENTITY THROUGH NARRATIVITY IN AN OLD ABATTOIR", Artikkelikäsikirjoitus.

---

¹⁶ Vina et al (2014).

Emilia Karjula

Kirjoittaminen rituaalisena leikkinä

Väitöskirjahankkeessani rakennan ja tutkin tilanteita, joissa joukko eri-ikäisiä ihmisiä kokoontuu kirjoittamaan esimerkiksi lasipullojen, postikorttien tai joogaliikkeiden kanssa. Kysyn, millaisena prosessina luova kirjoittaminen näyttäytyy rituaalin ja leikin käsitteiden valossa, ja toisaalta miten käsitteitä voisi tutkia luovan kirjoittamisen avulla.

Toteutan työn kirjoittajaryhmässä hyödyntäen etnografisia menetelmiä, osallistuvaa havainnointia ja haastattelua. Tutkimukseen kuuluu myös oma kaunokirjallinen projektini, mutta tässä tekstissä keskityn kirjoittajaryhmän kanssa tekemääni työhön. Kirjoittajaryhmä on perustettu väitöskirjatyötäni varten. Tutkimuksessani ei siis ole kyse sellaisesta ”perinteisestä” etnografiasta, jossa tutkimuskohteena olisi selkeästi omaa normaalielämäänsä kentällä elävä ryhmä.¹⁷

Teoreettisesti tutkimukseni paikantuu performanssi-, rituaali- ja taiteellisen tutkimuksen välimaastoihin. Työssäni keskeinen käsite on *subjunktiivinen tila*, joka viittaa sekä arjesta erotettuun, avointen mahdollisuuksien mentaaliseen tilaan että yhteen kokoontuneiden kirjoittajien yhdessä luomaan konkreettiseen, erityisesti kirjoittamista varten rakennettuun tai kirjoittamistilanteessa rakentuvaan tilaan.¹⁸ Kirjoittamistilanteet, joita tutkimuksessani tuotan ja tutkin, pyrkivät – vaihtelevilla tavoilla ja asteilla – rikkomaan arkisen päiväjärjestyksen. Tarkoitukseni on näin kiusoitella, kutsua tai houkutella *subjunktiivista tilaa* esiin lähempää tarkastelua varten.

Luovan kirjoittamisen tutkimuksessa on tähän mennessä keskitytty pedagogisesti¹⁹ tai terapeutisesti²⁰ painottuviin ryhmiin ja työpajoihin. Nämä painotukset ovat joiltain osin läsnä myös oman tutkimukseni ryhmässä. Kirjoittajat voivat käyttää tapaamisia taitojensa kehittämiseen esimerkiksi kokeilemalla itselleen vieraampia tekstilajeja tai tyylejä. Toisaalta tapaamisiin voi liittyä myös omaelämäkerralliseen pohdiskeluun tai itsen työstämiseen kannustavia harjoituksia.

Ryhmän jäsenet ovat noin 20–60-vuotiaita luovan kirjoittamisen opiskelijoita ja/tai harjoittajia. Tapaamiset alkavat yhteisellä lämmittelyllä tai ”tilaan laskeutumisella”. Tämä voi tarkoittaa esimerkiksi tiettyyn teemaan keskittyvää kymmenen minuutin vapaata kirjoitusjaksoa, tai esimerkiksi yhdessä piirtämistä, installaation koostamista, tanssia tai joogaa. Laskeutumista seuraa varsinainen työskentely, joka voi olla joko itsenäisesti tehtävää, kollektiivista tai näitä molempia. Osa kirjoittajista työstää tapaamisissa keskeneräistä, pitempää tekstiä, osa taas tekee

¹⁷ vrt. Tuomaala 2011, 34.

¹⁸ Karjula 2015.

¹⁹ esim. Donnelly 2010.

²⁰ esim. Bolton, Field & Thomson 2006.

Luovan kirjoittamisen tila. Kuva: Emilia Karjula.

joka tapaamisessa uuden tekstin. Työskentelyjaksoa seuraa yhteinen purku, jonka aikana keskustelemme siitä, mitä kirjoittamistilanteessa tapahtui.

Rituaali ja leikki

Sekä rituaali että leikki tapahtuvat kulttuurin arjesta erotetussa, subjunktiivisessa järjestyksessä, jota luonnehtii yhteisön todellisuutta ylläpitävien sääntöjen ja kategorioiden heltäminen.²¹ Käsitteet voivat nähdäkseni avata *subjunktiivisen tilan* myös tutkimuksen sisälle: tarkastelen kirjoittamista *ikään kuin* tai *entä jos* se sisältäisi piirteitä rituaalista ja leikistä. Rituaali ja leikki ovatkin tutkimuksessani aktiivisia ja aikaansaavia osallistujia. Ne tuottavat kirjoittajaryhmän sisälle uudenlaisia yhteyksiä, lujittavat affektiivisia kytköksiä kirjoittajien ja heidän ympäristönsä kesken. Näiltä osin tutkimuksessani on uusmaterialistinen painotus: keskityn suhteisiin erilaisten inhimillisten ja ei-inhimillisten toimijoiden välillä.²²

Kirjoittamisen rituaalisuus eroaa lähtökohtaisesti yhteisössä yleisesti tunnustetuista siirtymäriiteistä, vuotuisjuhlista tai valtiollisista seremonioista. Koko yhteisöä ja sen uskomusjärjestelmiä koskevien suurten kysymysten sijaan kirjoittamisen rituaalisessa tilassa käsitellään hyvin henkilökohtaisia seikkoja, kuten yksilöllistä luovuutta ja ilmaisua tai oman itsen työstämistä kirjoittamalla. Tähänastisen työni

²¹ Turner 1992.

²² Bennett 2010; vrt. Luce-Kapler 2004, 20–24, 44–45.

valossa tulkitseen, että kirjoittajaryhmän tapaamisrituaalissa on kyse muodosta, johon yhdessä ja yksityisesti suostumme asettumaan, jossa kutsumme esiin tai pyrimme aktivoimaan kirjoittamista edistäviä voimia, tulivatpa nämä sitten kirjoittajan henkilökohtaisesta sisäavaruudesta tai ulkoisista ärsykkeistä, kuten tapaamistiloista, esineistä tai erilaisista kirjoitusharjoituksista.

Leikin suhde kirjoittamiseen tai taiteeseen yleensä on sekin monisyinen.²³ Mielikuvituksen, yllätyksellisyyden, ilon ja vapauden korostaminen voi jättää näkyvistä luovaan työhön liittyvät aktiiviset ja tietoiset valinnat. Se voi myös peitellä luovan työn henkilökohtaisia riskejä. Teatterintekijä Gary Izzon määritelmä leikistä on oman aineistoni kannalta vetoava: ”Play is a thing of beauty and order employed through a specific technique.”²⁴ Leikki on tässä tietyn tekniikan avulla tapahtuvaa kauneutta ja järjestystä, siinä on siis mukana erityistaitoja, arvottamista ja tiettyä tavoitteellisuutta. Myös kirjoittamisen tekniikalla pyritään jonkinlaiseen kauneuteen – tai eloisuuteen tai voimaan – sekä järjestetään todellisuutta – tai venytetään tai häiritään sitä.

Tekijyyden kerrokset: luovan kirjoittamisen etnografiaa

Etnografisessa tutkimuksessa tekijyyttä on lähestytty esimerkiksi analysoimalla etnografisen ja kaunokirjallisen kirjoittamisen yhteisiä kerronnallisia strategioita.²⁵ Tutkijan valtaa tutkimuksen ensisijaisena tekijänä on pyritty purkamaan hankkeissa, joissa tutkittavat ovat osallistuneet tutkimustekstin tuottamiseen.²⁶

Myös omassa tutkimuksessani tutkijan ja tutkittavien väliset suhteet ja tekijyyden problematiikka kietoutuvat toisiinsa. Yhtäältä kyse on perinteisestä yhden tekijän projektista: olen väitöskirjani ainoa nimetty tekijä. Toisaalta etnografinen aineisto on aina moniäänistä. Tutkija käyttää valtaansa valitsemalla, minkä verran tutkittavien ääni tutkimuksessa kuuluu, mutta hänen tulkintansa muotoutuvat tutkittavien kanssa tapahtuvassa vuorovaikutuksessa. Tutkimuksessani tieto ei odota kentällä löytäjänsä, vaan syntyy elävissä tilanteissa.

Ryhmässä olemme harjoittaneet esimerkiksi toistemme tekstien jatkamista, sotkemista tai täydentämistä. Näissä harjoituksissa yksittäisen tekijän rajat kyseenalaistuvat, eikä tutkijan kirjoittama teksti eroa painoarvoltaan tutkittavien teksteistä.

Haluan tutkimuksessani tarkastella kirjoittamistilannetta mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Fyysinen, konkreettinen tila, jossa kirjoittaminen tapahtuu, on nähdäkseni eräs avain tämän lähestymistavan toteuttamiseen. Se avaa myös mahdollisuuden höllentää kirjoittavan subjektin, tekstin yksittäisen ja yksinäisen tekijän rajoja.

---

²³ vrt. Spitz 2009.

²⁴ Izzo 1997, 5.

²⁵ esim. Geertz 1988.

²⁶ esim. Cruikshank et al. 1990.

Luovan kirjoittamisen habitaatti

Graeme Harper on kutsunut kirjoittamisen tutkijoita kiinnittämään huomiota kirjoittamisen tiloihin, tekoihin ja teoista jääviin jälkiin.²⁷ Hän kuvaa *luovan kirjoittamisen habitaatin* käsitteellä tilaa, jossa kirjoittaja työskentelee. Se rakentuu teoissa, joilla kirjoittaja ja habitaatti asettuvat vuorovaikutteiseen suhteeseen. Habitaattiin kuuluvat myös kirjoittamisen rituaalit, liikkeet ja erilaiset esineet ja artefaktit.

Tutkimani ryhmä kokoontuu enimmäkseen yliopiston tiloissa, harjoitusteatterissa, jossa ei tuolien ja suuren valkokankaan lisäksi ole juuri mitään. Tilan aistein havaittava muuttuminen kirjoittamisen habitaatiksi voi tapahtua näkyvästi tai hyvin hienovaraisin elein. Asettelen tuolit väljään ympyrään. Heijastan kirjoitus-harjoituksen valkokankaalle. Rakennan kirjoittamista varten alttarimaisen muodostelman esimerkiksi tarot-korteista, tyhjästä paperilapuista ja postikorteista.

Habitaatti on myös mentaalista ja affektiivista tilaa. Intensiivisen keskittynyt tai kajahtaneen leikkisä tunnelma leviää koko tilaan. Kirjoittajien liikkeet – kädenliikkeet, mielenliikkeet, parempaan kirjoitusasentoon oikenevat jalat – rakentavat tilasta osaltaan elävää ja kirjoittamiselle keskittynyttä.

Ryhmässä on keskusteltu paljon aiheiden, teemojen ja yksityiskohtien sanattomasta ”tartumisesta” kirjoittajasta toiseen. Yhteisissä keskusteluissa tarttuminen saatetaan tulkita milloin telepatiaksi, milloin jännittäväksi sattumaksi. Yhtä kaikki intensiivinen yhdessä kirjoittaminen ohjaa kysymään, kuka tekstejämme oikeastaan kirjoittaa.

Tarttumista tapahtuu sekä kirjoittajasta toiseen että tilasta kirjoittajaan. Tekijyys hahmottuu tutkimuksessani monenvälisenä verkostona kirjoittajien, habitaatin ja tekstien kesken. Tila vaikuttaa kirjoittajiin, esineet vaikuttavat teksteihin, kirjoittajat vaikuttavat toisiinsa, luetut tekstit vaikuttavat tuleviin teksteihin, tilassa tapahtuvaan ilmapiiriin ja sitä kautta kirjoittajien välisiin suhteisiin.

Tekstiini kuuluvassa ääninäytteessä on katkelma huhtikuussa 2015 järjestetyn tapaamisen loppukeskustelusta. Länä oli kolme osallistujaa, joista itse olin yksi.

Tapaamisessa keskityttiin kirjoihin. Kukin oli tuonut mukanaan muutaman kirjan, jotka asetettiin lattialle kasaksi. Mukana oli hyvin erilaisia teoksia L. M. Montgomeryn *Annan nuoruusvuosista* C. G. Jungin *Yliluonnollisen psykologiaan*. Ensin kirjoitimme kymmenen minuuttia siitä, mitä kirjat esineinä meissä herättivät. Sitten luimme ääneen satunnaisia pätkiä kirjoista, välillä yhtä aikaa, välillä toisia kuunnelleen. Viimeisessä vaiheessa kirjoitimme vielä kukin oman tekstimme siten, että ensin luimme kirjoja ”ristiin”, esimerkiksi poimien sanoja satunnaisesti aukeavista kohdista tai seuraten jotakin itse luotua sääntöä. Tekijöiden äänet kirjaimellisesti sekoittuvat toisiinsa.

Keskustelussa rakentuu tulkinta kirjoittamisen mentaalisen-affektiivisesta tilallisuudesta. Vapaasti assosioiva ”pingo-pongo-aste” puhutaan tilaksi, johon tietynkaltaisella ennakkoluulottomuudella päästään. Avain siihen on *antautuminen*. Ryhmätyöskentelymme jännitteinen suhde aiemmin mainittuihin pedagogisiin tai terapeutisiin painotuksiin tulee esiin. Valmiiden tekstien käyttäminen itse vali-

²⁷ Harper, 2013a; 2013b.

tulla tavalla on luovuutta ruokkiva rajoite, jonka voisi halutessaan tulkita myös haasteena. Toisten tekstit saavat kuitenkin osakseen vain estotonta ihailua, kehenkään ratkaisuja ei ryhdytä kriittisesti ruotimaan. Toisaalta myöskään tekstien sisältöön ei puututa, esimerkiksi ensimmäisessä ääneen luetussa tekstissä esiin nousevat ajankohtaiset yhteiskunnalliset teemat ohitetaan. *Subjunkttiivinen tila* rakennetaan sallivaksi, rentouttavaksi, ehkä myös vastuusta vapaaksi – kuin leikiksi.

Lähteet

- Bennett, Jane 2010. *Vibrant Matter: A Political Ecology of Things*. Durham & London: Duke University Press.
- Bolton, Gillie, Field, Victoria & Thomson, Kate (eds.) 2006. *Writing Works: A Resource Handbook for Therapeutic Writing Workshops and Activities*. London: Jessica Kingsley Publishers.
- Cruikshank, Julie, in collaboration with Angela Sidney, Kitty Smith, & Annie Ned 1990. *Life Live Like a Story: Life Stories of Three Yukon Native Elders*. University of Nebraska Press.
- Donnelly, Diane (ed) 2010 *New Writing Viewpoints: Does the Writing Workshop Still Work?* Bristol, Tonawanda, North York: Multilingual Matters.
- Geertz, Clifford 1988. *Words and Lives: The Anthropologist as Author*. Cambridge: Polity Press.
- Harper, Graeme 2013a. "Creative Writing Habitats." Teoksessa Diane Donnelly & Graeme Harper (eds.) *New Writing Viewpoints: Key Issues in Creative Writing*. Bristol, Tonawanda, North York: Multilingual Matters, 48–60.
- 2013b. "The Generations of Creative Writing Research." Teoksessa Jeri Kroll & Graeme Harper (eds.) *Research Methods in Creative Writing*. Houndmills Basingstoke & New York: Palgrave Macmillan, 133–154.
- Izzo, Gary 1997. *The Art of Play: The New Genre of Interactive Theatre*. Portsmouth, NH. Heinemann.
- Luce-Kapler, Rebecca 2004. *Writing with, through, and beyond the text: an ecology of language*. New York & London: Routledge.
- Karjula, Emilia 2015. Subjunkttiivinen tila kirjoittajaryhmässä. *Scriptum* Volume 2, Issue 1, 2015, 136–171.
- Spitz, Ellen Handler 2009. Art as Play: The Digital and the Surreal. *American Imago* Vol. 66, No.1, 111–118.
- Tuomaala, Salome 2011. *Keskeytyksiä elämässä. Naisten toimijuudet aborttikertomuksissa*. Helsingin yliopisto: uskontotiede.
- Turner, Victor.1992. *The Anthropology of Performance*. New York: PAJ Publications.

Saara Moisio

Suomalaisen nykytanssin arvo yleisöille: laadullinen tutkimus nykytanssin katsojakokemuksista

Miten katsojat kokevat suomalaisen nykytanssin? Minkälaista arvoa nykytanssiesityksissä käyminen tuo katsojan elämään? Minkälaisia merkityksiä kokemuksissa syntyy? Miten kokemus sitouttaa katsojan nykytanssin kävijäksi? Minkälaisilla laadullisilla ja luovilla menetelmillä näitä kysymyksiä voi tutkia?

Väitöskirjassani käsittelen nykytanssin ja yleisön välistä suhdetta. Yleisöt ovat aktiivisia osallistujia, jotka hakevat kulttuuri- ja taidekokemuksista mielihyvää ja mahdollisuutta itsensä toteuttamiseen.²⁸ Nykytanssi, kuten muutkin esittävät taiteet, joutuu kilpailemaan yleisön ajasta ja rahasta erilaisten viihdetuotteiden, urheilun, harrastusten ja kotisohvan kanssa. Julkisen tuen niukentuessa yleisöjen tavoittaminen ja sitouttaminen nykytanssin tukijoiksi ja seuraajiksi on yhä tärkeämpää. Kysyn työssäni, miten nykytanssiesityksen katsojakokemuksessa muodostuvat merkitykset, joiden kautta esityksellä on katsojalle arvoa, joka sitouttaa hänet taidemuotoon. Lisäksi pohdin, miten merkitysten ja arvon syntymistä voi tukea teosten tuotannossa, markkinoinnissa ja viestinnässä?

Tutkimuksellani syvennän ymmärrystä kokemuksista niin nykytanssin kuin kulttuurinkin kulutuksessa. Löytääkseni uusia näkemyksiä tanssitaiteen yleisösuhteeseen yhdistän kulutustutkimuksen, esteettisen elämyksen ja yleisötutkimuksen teorioita sekä sosiologian menetelmiä. Vaikka esteettistä elämystä on teoretisoitu paljon ja aihe on kiistelty, tarjoaa se mielestäni hyvän viitekehyksen, josta käsin kysyn, miten merkitykset ja arvo nykytanssin katsojakokemuksessa syntyvät. Sovellan laadullisia ja luovia tutkimusmenetelmiä sekä kehitän nykytanssiesitysten katsojakokemusten tutkimiseen metodia, jolla pääsen haastattelua syvemmälle kiinni merkitysten muodostamisprosesseihin.

Esteettiset elämykset — mielihyvä kulutuksessa

Yleisölle lipun osto tanssiesitykseen on kulutus päätös. Tätä motivoivat muun muassa maku ja kiinnostuksen kohteet, odotukset ja aiemmat kokemukset sekä halu oman identiteetin kehittämiseen, uusien asioiden kohtaamiseen ja mielihyvän kokemiseen. Esityksessä yleisö osallistuu aktiivisesti oman kokemuksensa kautta esityksen loppuun saattamiseen sekä sen arvon määrittämiseen. Yleisön osallistumisesta nykytanssiesityksiin selitän työssäni kulutustutkimuksen näkökulmasta

²⁸ Ranciére 2011, 13; Radbourne 2013, 154–157.

viittaamalla hedonistiseen kulutukseen (*hedonic consumption*)²⁹. Hedonistinen kulutus voidaan määritellä kuluttajien tuotteiden, palveluiden tai tapahtumien käytössä kokemina tunteellisina ja aistimuksellisina reaktioina tai yksikertaisuudessaan kuluttajien pyrkimyksenä saada mielihyvää kuluttamistaan tuotteista tai palveluista ja tapahtumista.³⁰

Ymmärrän nykytanssin siis kulttuurituotteena, jota kuluttaessaan yleisöt hakevat erilaisia aistikokemuksia. Kokemukset ja niistä saadut merkitykset tuottavat arvon, joka ohjaa yleisöjen valintoja ja perustelee sitä, miksi katsoja käy nykytanssiesityksissä. Kuten Morris B. Holbrook määrittelee, kuluttajalle arvo syntyy vuorovaikutteisessa kokemuksessa, joka suhteutuu henkilökohtaisiin aiempiin kokemuksiin ja mieltymyksiin sekä paikkaan ja aikaan.³¹ Kulutuksessa arvo voi liittyä moniin eri tekijöihin, kuten tehokkuuteen, ylivertauuteen, hauskan pitoon, estetiikkaan, statukseen, etiikkaan, kunnioitukseen ja henkisyys. Tuotteen tai palvelun arvo voidaan liittää yhtä hyvin niin siitä itselle saatavaan hyötyyn kuin siihen mitä hyötyä siitä on toisille. Arvo voi syntyä myös sen kautta miten tuotetta tai palvelua käytetään tai minkälaisia merkityksiä tai tulkintoja se tarjoaa.³² Työssäni keskityn siis nykytanssin katsojille tarjoamiin merkityksiin ja tulkintoihin sekä mahdollisiin haasteisiin ja siihen minkälaista arvoa näistä katsojalle syntyy.

Syvennän arvon ja sitä tuottavan kokemuksen määrittelyä esteettisen elämyksen teorioiden avulla. Esimerkiksi Hans van Maanenin mukaan taiteen arvo voidaan määritellä teoksen kykyä tuottaa kommunikaatiota, jossa katsojan mielikuvitus ja näkemykset ”pelaavat peliä” teoksen muodon ja sisällön kanssa. Toisin sanoen, taiteen arvo syntyy siitä, että katsojan mielikuvituksen ja teoksen välisessä leikissä voi kehittää uusia ajatuksia ja sitä kautta omaa identiteettiä. Jos katsojan kohtaama teos ei tarjoa uusia ajatuksia, mutta sitä katsoessaan voi käsitellä ennestään tuttuja tunteita ja näkemyksiä, on van Maanenin mukaan teoksella oma arvonsa jo olemassa olevien ajatusten vahvistajana ja katsojan identiteetin tukijana.³³ Jos taas katsoja ei kokemuksessaan pääse leikkimään mielikuvituksella teoksen muodon ja sisällön kanssa, ei arvoa tuottavia merkityksiä välttämättä synny. Tällöin kokemus jää katsojalle arvottomaksi.

Kinsteettistä empatiaa tanssin katsojakokemuksissa tutkineet Matthew Reason ja Dee Reynolds ovat myös todenneet, että tanssiesitykseen mentäessä kinesteettisten reaktioiden kautta koetulla mielihyvällä on tärkeä merkitys katsojalle. Reason ja Reynolds kuitenkin korostavat, että katsojan halu ja kyky sitoutua esitykseen kinesteettisen empatian kautta riippuu paljon hänen aiemmista kokemuksista ja kulttuurisesta pääomasta.³⁴ Odotukset, aiemmat kokemukset, asian tuntemus ja sitoutumisen taso vaikuttavat kokemukseen, sekä siihen minkälaisia merkityksiä esityksestä saa ja miten sen arvottaa. Toisaalta hedonistisen kulutuksen näkökulmasta Alba ja Williams huomauttavat, että nautinto kasvaa kun kokemus kasvaa. Kun kuluttaja liittää tuotteen käyttöön tunteen itsensä kehittämi-

²⁹ Ks. mm. Hirschmann & Holbrook 1982; Alba & Williams 2013.

³⁰ Hirschmann & Holbrook 1982, 92; Alba & Williams 2013, 3–4.

³¹ Holbrook 2002, 5–8.

³² Holbrook 2002, 10–12.

³³ van Maanen 2009, 190–191.

³⁴ Reason & Reynolds 2010, 57–58, 71.

sestä, hänen kiintymyksensä tuotteeseen kasvaa. Lisäksi, jos tuotteen käytössä ylittyvät mielihyvän odotukset, kuluttajasta tulee lojaalimpi.³⁵ Näin voisi olettaa tapahtuvan myös nykytanssin katsojakokemuksissa.

Luovat menetelmät nykytanssin yleisökokemuksen tutkimisessa

Suomalainen nykytanssi ei ole vielä ollut laajemman laadullisen tutkimuksen kohteena. Ainoa yksinomaan nykytanssin kävijöihin keskittynyt kyselytutkimus on toteutettu vuosituhatluvun alussa. Yksi tuon tutkimuksen tuloksista oli, että yli puolet kävijöistä piti nykytanssia vaikeasti ymmärrettävänä.³⁶ Nykytanssin katsojakokemusten käsittelyssä haasteena onkin liikkeen aikaansaamien tuntemusten sanallistaminen. Tähän mennessä Suomessa toteutetuissa taiteen ja kulttuurin kulutusta ja merkityksiä, taiteeseen ja kulttuuriin osallistumista tai osallistumattomuutta selvittäneissä tutkimuksissa on käytetty määrällisiä ja laadullisia menetelmiä, jotka ovat perustuneet osallistujien kykyyn sanallistaa ajatuksiaan ja kokemuksiaan.³⁷ Pelkästään puheeseen ja sanallistamiseen perustuvilla menetelmillä on omat rajoitteensa. Tutkimukseen osallistuvat, eivät aina esimerkiksi pysty välittämään kokemaansa ja näkemäänsä sanoin tai he voivat tulla tietoisiksi siitä minkälaisia vastauksia tutkija etsii.³⁸

Kansainvälisessä keskustelussa yleisötutkimuksen metodeista on peräänkuulutettu vaihtoehtoisia, luovia ja etnografiaa hyödyntäviä menetelmiä.³⁹ Myös suhteen tutkijan ja tutkimukseen osallistuvien välillä halutaan olevan vuorovaikutteisempi. Tutkimukseen osallistuvien tulee saada jotain tutkimusprosessista eikä vain toimia tiedonantajina.⁴⁰ Luovissa ja visuaalisissa menetelmissä tutkimukseen osallistujia pyydetään tekemään oma teos, piirros, kuvakollaasi tai video, jonka kautta käsittelee kokemustaan. Taustalla on ajatus, että luovassa prosessissa ihmisen aivot ja keho aktivoituvat eri tavalla kuin pelkästään puhuttaessa omasta kokemuksesta. David Gauntlett muun muassa korostaa, että kuvan tekeminen mahdollistaa tietojen, ajatusten ja tunteiden esittämisen simultaanisesti ilman, että niitä pakotetaan hierarkiaan. Lisäksi osallistujille annetaan aikaa käydä läpi sitä mikä kokemuksessa on tärkeää, ennen kuin siitä kysytään.⁴¹ Kun nykytanssiesityksen katsominen voi olla vahvasti kehollinen kokemus, on mielestäni olennaista soveltaa myös tutkimusmenetelmää, jossa katsojan keho aktivoidaan kokemuksen käsittelyyn.

Luovia ja visuaalisia menetelmiä voidaan kyseenalaistaa sillä perusteella, että luova prosessi muuttaa ja syventää osallistujan esityksestä saamaa ensireaktiota. Toisaalta esityksen katsojaan jättämä jälki voi myös muuttua ja syventyä ajan

³⁵ Alba & Williams 2013, 5; 7–8.

³⁶ Cantell 2003.

³⁷ mm. Niemi 1982; Linko 1986; Linko 1998; Cantell 1996; Cantell 2003; Purhonen ym. 2014; ks. myös Virolainen 2015.

³⁸ Johanson 2013, 163–165.

³⁹ Johanson 2013, 163–168.

⁴⁰ Reason 2010b, 31.

⁴¹ Reason 2010a, 396; Gauntlett 2007, 182–183.

kuluessa. Kun osallistujille annetaan luovan tehtävän kautta aikaa käsitellä kokemustaan, voidaan löytää monitasoisempaa ja autenttisempaa tietoa kuin mihin päästäisiin pelkästään haastatteleamalla heti esityksen jälkeen.⁴² Näin voidaan päästä lähemmäs reflektointia katsojakokemusta. Kun ottaa huomioon, että jo tehdyillä yleisötutkimuksilla ja käytetyillä metodeilla on saatu kokoon tietty tietopohja, on mielestäni aiheellista kääntyä vaihtoehtoisten menetelmien puoleen ja katsoa mitä niitä hyödyntämällä löytyy.

Olen kerännyt ensimmäisen aineistoni syksyllä 2015 yhteistyössä Zodiak – Uuden tanssin keskuksen kanssa. Tapaustutkimuksessa yhdistin haastattelua luoviin ja visuaalisiin menetelmiin. Tutkimukseen osallistui kymmenen katsojaa, jotka ensin haastattelin aiemmista esitys- ja nykytanssikokemuksista. Pyysin myös katsomaan Maija Hirvasen *Epic Failing* -esityksen. Esityskauden jälkeen järjestin osallistujille työpajat, jossa jokainen teki kuvakollaasin tai installaation esityskokemuksestaan eri materiaaleja hyödyntäen. Työpajoissa vielä haastattelin jokaista osallistujaa heidän esityskokemuksesta sekä omasta teoksesta. Kollaasien tekeminen aktivoi osallistujat pohtimaan omaa kokemustaan: mikä esityksestä itselle nousi tärkeänä esiin. Lisäksi näkyviin tuli se, miten esitykset saavat merkityksensä ajan kuluessa, kun katsoja liittyy niistä yksittäisiä asioita omaan elämäänsä ja aiempiin kokemuksiinsa. Esityksen arvo ja merkitys eivät siis synny katsojalle hetkessä. Tapaustutkimuksen aineiston analyysin pohjalta kehitän menetelmää ja toteutan vielä laajemman aineiston keruun eri tanssiesityksissä pääkaupunkiseudulla vuoden 2017 aikana.

---

⁴² Gauntlett 2007, 185.

Lähteet

- Alba, Joseph W. & Eleanor F. Williams. 2013. "Pleasure principles: A review of research on hedonic consumption". *Journal of Consumer Psychology*. 23:1, 2–18. doi:10.1016/j.jcps.2012.07.003. (Luettu 10.7.2014)
- Cantell, Timo. 1996. *Kaupunkifestivaalien yleisöt*. Helsinki: Taiteen keskustoimikunta.
- Cantell, Timo. 2003. *Nykytanssin yleisöt: tutkimus Tanssiareena 2000 -festivaalin kävijöistä*. Helsinki: Taiteen keskustoimikunta.
- Gauntlett, David. 2007. *Creative Explorations: New Approaches to Identities and Audiences*. London: Routledge.
- Hirschmann Elizabeth C. ja Morris B. Holbrook. 1982. "Hedonic Consumption: Emerging Concepts, Methods and Propositions". *Journal of Marketing*. 43, 92–101. http://www.jstor.org/stable/1251707?seq=1#page_scan_tab_contents. (Luettu 10.7.2014)
- Holbrook Morris B. 2002. *Consumer Value. A Framework for Analysis and Research*. London & New York: Routledge.
- Johanson, Katya. 2013. "Listening to the Audience: Methods for a New Era of Audience Research". Teoksessa *The Audience Experience: A Critical Analysis of Audience Experiences in Performing Arts*, toimittaneet Jennifer Radbourne, Hilary Glow ja Katya Johanson, 159–173. Chicago: Intellect Books.
- Linko, Maaria. 1986. *Katsojien teatteri*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, Nykykulttuurin tutkimusyksikkö.
- Linko, Maaria. 1998. *Aitojen elämysten kaipuu. Yleisön kuvataiteelle, kirjallisuudelle ja museoilta antamat merkitykset*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, Nykykulttuurin tutkimusyksikkö.
- Niemi, Irmeli. 1983. *Pääosassa katsoja*. Helsinki: Kustanneosakeyhtiö Tammi.
- Purhonen, Semi, Gronow, Jukka, Heikkilä Riie, Kahma, Nina, Rahkonen, Keijo ja Arho Toikka. 2014. *Suomalainen maku. Kulttuuripääoma, kulutus ja elämäntyylin sosiaalinen eriytyminen*. Helsinki: Gaudeamus.
- Ranciére, Jacques. 2011. *The emancipated spectator*. London: Verso.
- Radbourne, Jennifer. 2013. "Converging with Audiences". Teoksessa *The Audience Experience: A Critical Analysis of Audience Experiences in Performing Arts*, toimittaneet Jennifer Radbourne, Hilary Glow ja Katya Johanson, 143–158. Chicago: Intellect Books.
- Reason, Matthew. 2010a. "Watching Dance, Drawing the Experience and Visual Knowledge". *Forum for Modern Language Studies*. 46:4, 391–414.
- Reason Matthew. 2010b. "Asking the audience: audience research and the experience of theatre". *About Performance. Audiencing. The Work of The Spectator in Live Performance*. 10, 15–34. Sydney: University of Sydney, Department of Performance Studies.
- Reason, Matthew & Dee Reynolds. 2010. "Kinesthesia, Empathy, and Related Pleasures: An Inquiry into Audience Experiences of Watching Dance." *Dance Research Journal*. 42:2, 49–75. doi: 10.1353/drj.2010.0006. (Luettu 22.1.2013)
- Van Maanen Hans. 2009. *How to Study Art Worlds. On the Societal Functioning of Aesthetic Values*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Violainen, Jutta. 2015. *Kulttuuriosallistumisen muuttuvat merkitykset. Katsaus taiteeseen ja kulttuuriin osallistumiseen, osallisuuteen ja osallistumattomuuteen*. Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätiö. Cuporen verkkojulkaisu 26. http://www.cupore.fi/verkkojulkaisut_26.php (Luettu 9.5.2015)